

Sygn. akt IV CZ 78/18

POSTANOWIENIE

Dnia 17 stycznia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku K. B. R.
przy uczestnictwie B. J. R.
o podział majątku wspólnego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 17 stycznia 2019 r.,
zażalenia wnioskodawczyni
na postanowienie Sądu Okręgowego w Ł.
z dnia 24 maja 2018 r., sygn. akt I Ca [...],

**oddala zażalenie, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania zażaleniowego sądowi, który wyda orzeczenie
kończące postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 24 maja 2018 r. Sąd Okręgowy uchylił postanowienie Sądu Rejonowego z dnia 28 listopada 2017 r. w sprawie z wniosku K. B. R. z udziałem B. J. R. o podział majątku wspólnego i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu Sąd Okręgowy wyjaśnił, że podstawą rozstrzygnięcia było nierozpoznanie przez Sąd Rejonowy istoty sprawy, wynikające z braku kompleksowych ustaleń co do składu i wartości wspólnego majątku podlegającego podziałowi. Wskazał, że treść zaskarżonego orzeczenia nie pozwala ocenić toku rozumowania Sądu pierwszej instancji, ani odtworzenia sposobu, w jaki doszło do ustalenia wysokości zasądzonej w postanowieniu spłaty. Nie ma również ustaleń co do długów obciążających majątek, spłaconych przez każdą ze stron po ustaniu wspólności majątkowej.

W zażaleniu na postanowienie Sądu Okręgowego wnioskodawczyni zarzuciła naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. przez niewłaściwe zastosowanie polegające na bezpodstawnym przyjęciu, że sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy. W konsekwencji wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi, gdy sąd zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania powoda (wniosku wszczynającego postępowanie nieprocesowe), bezpodstawnie przyjmując, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie, lub gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy (por. z obszernego orzecznictwa np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 1936 r., C 1839/36, Zb. Urz. 1936, poz. 315, i z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 22, oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2013 r., IV CZ 170/12, z dnia 14 lutego 2013 r., II CZ 188/12, i z dnia 3 marca 2017 r., I CZ 29/17). Rozpoznanie istoty sprawy zawsze zatem wymaga prawidłowego zidentyfikowania przedmiotu sprawy.

Bez tego nie jest możliwe dokonanie oceny treści żądania w płaszczyźnie prawa materialnego (por. postanowienie SN z 18 marca 2015 r., I CZ 27/15).

Pojęcie nierozpoznania istoty sprawy nie obejmuje natomiast przypadków niedokładności postępowania, polegających na tym, że sąd pierwszej instancji nie rozważył wszystkich okoliczności sprawy lub nie wziął pod rozwagę wszystkich dowodów, które mogły służyć do jej należytego rozpoznania (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2018 r., V CZ 13/18). Również stwierdzenie braków w ustaleniach faktycznych uniemożliwiających materialnoprawną ocenę niektórych okoliczności nie przesądza nierozpoznania istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. i uchylenia na tej podstawie wyroku sądu pierwszej instancji (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2018 r., I CZ 86/18, i z dnia 28 marca 2018 r., V CZ 19/18).

W świetle powyższych uwag o nierozpoznaniu istoty sprawy nie może być zatem w zasadzie mowy w przypadkach naruszenia przez sąd pierwszej instancji art. 328 § 2 k.p.c. i sporządzenia wadliwego uzasadnienia. W takich przypadkach sąd drugiej instancji powinien dążyć do wyeliminowania tego uchybienia przez uzupełnienie dostrzeżonych braków w ocenie dowodów przeprowadzonych przez sąd pierwszej instancji lub przez uzupełnienie niedostatków w zakresie oceny prawnej ustalonego w sprawie stanu faktycznego (por. m.in. postanowienie SN z 16 listopada 2012 r., III CZ 83/12).

Jednak gdy uchybienia sądu pierwszej instancji w sporządzeniu uzasadnienia są tak poważne, że uniemożliwiają całkowicie bądź w znacznym zakresie ustalenie, na jakiej podstawie sąd pierwszej instancji poczynił określone ustalenia faktyczne, sąd drugiej instancji powinien mieć możliwość uchylenia orzeczenia sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Nie negując prymatu orzekania reformatoryjnego przez sąd drugiej instancji, należy jednocześnie dostrzec, że w tych wyjątkowych przypadkach, w których duża część wysiłku w rozpoznaniu sprawy spadłaby na sąd drugiej instancji, mogłoby dojść do podważenia funkcji kontrolnej apelacji jako środka odwoławczego i naruszenia konstytucyjnej zasady dwuinstancyjności postępowania

sądowego (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 29 września 2017 r., V CZ 61/17 i z dnia 19 stycznia 2018 r., I CZ 145/17).

Lektura uzasadnienia wyroku Sądu Rejonowego zapadłego w sprawie jest w znacznym stopniu utrudniona przez niemożność odtworzenia sposobu jego rozumowania. Sąd Okręgowy trafnie dostrzegł, że w uzasadnieniu wyroku Sądu pierwszej instancji zostały poczynione ustalenia na podstawie jedynie części zgromadzonego materiału dowodowego i do tego powołanego w sposób zbiorczy, co uniemożliwia ocenę prawidłowości poczynionych ustaleń. Część przeprowadzonych dowodów nie znalazła się w ogóle w uzasadnieniu wyroku Sądu pierwszej instancji. Uniemożliwiało to odniesienie się przez Sąd odwoławczy do poczynionych rozważań i orzeczenie o istocie sprawy. Tytułem przykładu, chociaż Sąd Rejonowy częściowo poczynił ustalenia faktyczne co do zaciągniętych kredytów (k. 981), to w części uzasadnienia zawierającej ocenę prawną odniósł się do tej kwestii w sposób ogólnikowy i zdawkowy (k. 989v), uniemożliwiający odtworzenie jego rozumowania i utrudniający stwierdzenie, w jaki sposób przełożyło się to na kwotę zasądzonej spłaty. Uchybienie to należy ocenić jako poważne, zwłaszcza że w postępowaniu działowym sąd rozstrzyga o długach związanych z majątkiem wspólnym, które zostały spłacone przez jedno z małżonków z własnych środków po ustaniu wspólności majątkowej, a przed dokonaniem podziału majątku wspólnego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2017 r., I CSK 54/16, i powołane w nim orzecznictwo). Jak zauważył Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 12 maja 2016 r., I CSK 408/15, kompleksowość i zarazem integralność postanowień co do istoty w tego rodzaju sprawach powoduje, że jeżeli wadliwe orzeczenie wpływa na sposób podziału i ostateczne rozliczenia, zachodzi podstawa do uchylenia postanowienia sądu pierwszej instancji w całości (por. także postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 1999 r., III CKN 63/98, z dnia 9 maja 2008 r., III CZP 26/08, i z dnia 13 lutego 2014 r., V CZ 3/14).

Z tych względów Sąd Najwyższy oddalił zażalenie jako nieuzasadnione na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c., a rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego pozostawił, zgodnie z art. 108 § 2

w związku z art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c., sądowi, który wyda orzeczenie kończące postępowanie w sprawie.